

O fortifikaci města a příborském hradu

Igor Jalůvka

Pod pojmem měšťanské domy, domky nebo chalupy byla v minulosti považována veškerá městská obydlí - i obyvatelé příborských předměstí byli měšťany, třebaže neměli nejvýnosnější práva obyvatel *rynku*. Ve středověkých městech však bylo slovo „předměstí“ chápáno úplně jinak než dnes. Do zbourání městských hradeb důležitých hrazených (tedy opevněných) měst byli obyvatelé žijící uvnitř hradeb nazýváni **měšťani**, zatímco ti před hradbami byli **předměšťani**.

Bourání hradeb bylo vlastně důsledkem na jedné straně **ekonomickým**, daným rozvojem hospodářství po průmyslové revoluci, především výstavbou továren (zpravidla na periferii měst) a od poloviny 19. století i stavbou tehdy revoluční železnice. Na straně druhé bylo důsledkem **centralizovaného systému** rakouské správy po zrušení nevolnictví, kdy byla zrušena městská práva a zaveden *c. k.* trestní zákoník. Tehdy pozbyla svého účelu i ochranná funkce hradeb vzhledem ke stupni rozvoje těžkých palných zbraní a z důvodu výstavby stálých vojenských posádek. U většiny hrazených měst pak docházelo k bourání hradeb mezi lety 1820 a 1865. Po jejich zbourání samozřejmě pojem předměšťan zanikl.

Toto členění se ale netýká našeho města, poněvadž **Příbor městem hrazeným zdá se nikdy nebyl**. Již ve 14. století však měl Příbor tři brány a historikové pro tuto dobu předpokládají i existenci vyplétaného dřevěného plotu s příkopem a valem, kterým bylo město obeháno. Během 16. století pak obepínaly dvory měšťanských domů (chránily a vymezovaly pozemek majitele) **ohrazující zdi** se zadními vraty, ale často musely stačit jen plaňkové ploty. Kromě toho sloužily brány a branky („fortny“), jimiž se vcházelo do „vnitřního města“. Pro **dobu třicetileté války** nepředpokládám, na rozdíl od opačného názoru některých historiků, výstavbu nouzového dřevěného hrazení kolem města. Na kresbě Příbora datované po roce 1627 nic takového nenacházíme a měšťané patrně spoléhali spíše na osvědčenou mohutnost hradeb hukvaldských. (Snad k takovým snahám mohlo dojít až po roce 1639, kdy do Čech vtrhl švédský generál Johan Baner se svými vojsky. Tehdy mladý olomoucký biskup a vrchní velitel císařských vojsk Leopold Vilém Habsburský vydal kromě zodoňovacích nařízení pro hrad i přísné direktivy, jež určovaly, komu mohou a komu nemohou poskytnout Hukvaldy ochranu, ale i ti šťastnější by si museli s sebou přinést na hrad potraviny.)

18. století je pro Příbor charakteristické mohutnou výstavbou barokních domků mezi Lubinou a západní stranou náměstí, tedy vně dvorních zdí *velkoměšťanských domů*. Tak jak městské brány během tohoto století postupně pozbývají svého účelu, měšťané stavebně zkvalitňují své dvorní zdi a opatřují je bytelnými vraty, kterými se vyjíždělo na pole. Na ulici Bonifáce Buzka se dochovala dvorní brána s kamenným klenákem z 18. století, ohrazující pozemek měšťanského domu č. 30. Uvnitř parcely můžeme poblíž vidět zchátralou barokní hospodářskou budovu, nejspíš stáj. O něco výše, za budovou fotoateliéru, zakončuje dvůr měšťanského domu č. 28 dnes opravená budova s nízkou střešní hranolovou věží, která dříve plynule navazovala na dvorní zdi. Historikové se neshodují v názoru na účel této stavby. Podle mého

názoru se jedná o jakousi strážnici, která ale plnila spíše odpočinkovou než zbrojní funkci pro obsluhu brány, jež se nacházela opodál. Při bedlivém zkoumání Chrámkova pohledu na Příbor (1728) spatříme obdobnou budovu přibližně na místě dnešní lékárny na Jičínské ulici, tedy rovněž nedaleko tehdejší brány.

Také příborské hradby farního kostela neměly – přinejmenším od 16. století – ochranný charakter. Autentické kresby města ze 17. a 18. století (*Przybor Miasto* a Chrámkův pohled) to jednoznačně potvrzují. Ale v době nedlouho po založení města, kdy *hrabata z Příbora* sdíleli se svým městem dobré i zlé, tedy ve druhé polovině 13. století, mohly mít hradby na *Kostelní hůře* jakožto na nejvyšším místě ve městě takový charakter. Pokud ve 14. století ještě stál původní hückeswagenovský sídelní hrad, mohly být i tehdejší kostelní hradby součástí opevnění hradu nebo na něj mohly nějak navazovat. Také později, v dobách nejistých, kdy byly Hukvaldy zastavovány různými držiteli (1390 – 1466), bývalo město odkázáno na vlastní ochranu a každá zeď mu k tomu byla jistě dobrá.

Kresba *Przybor Miasto* z mapy hukvaldského panství zobrazuje stav, který odpovídá konci 30. let 17. století. Je zajímavé, že autorem nejsou zakresleny dvory domů, přestože již nesporně existovaly. Vysvětlením může být částečně symbolický účel kresby na mapě panství. Na ní mne nejvíce zaujala jakási fortifikační stavba připomínající samostatný bastion a navazující na kostelní hradby. Osobně jsem ji pojmenoval „*Příborský vítězný oblouk*“. Zvláštní je její umístění před kostelem v místě kostelní brány, což vylučuje jakýkoli výstražně-pevnostní charakter. Na kresbě Příbora od Karla Ludvíka Chrámka z roku 1728 však již toto „monstrum“ před kostelem „nefiguruje“.

Nemohu se zbavit dojmu, že ona záhadná stavba byla pozůstatkem starého **hückeswagenovského hradu**. O tomto hradu nevíme vlastně vůbec nic. Navíc strohé zápisy zachovaných středověkých listin způsobily to, že **jednotliví regionální historikové podávají odlišné vývody složitých vztahů kolonizačního procesu 13. století na území mezi Odrou a Ostravicí, včetně rozdílného výkladu vztahů mezi Hückeswageny a olomouckými biskupy či mezi Hückeswageny samými**. Poté co třetí generace moravských Hückeswagenů odstoupila Hukvaldy a Šostýn (mezi roky 1294 a 1307) olomouckému biskupu, zůstalo jim pouze příborské zboží (v majetku Jindřicha) a zboží trnavecké (v majetku jeho bratra Bluda). Staré prameny ale uvádějí, že zakladatel městečka Příbora, otec Jindřicha a Bluda, Frank z Hückeswagenu, *v blízkosti kostela pevný postavil si hrad*. Historikové nejsou zajedno, zda zmíněný hrad si v Příboře postavil již Frank ještě před založením Hukvald, anebo jeho syn *Heyman* (Jindřich), poté co naopak o Hukvaldy a Šostýn přišel. Pokud jej postavil již Frank, tak příborský hrad po založení Hukvald nutně pozbyl na své důležitosti, pokud tak učinil teprve Jindřich o nějakých čtyřicet či padesát let později, sloužil by hrad již pouze sídelnímu účelu *hrabat z Příbora*. Nevíme vlastně, kdy byl hrad založen, kde se přesně měl nacházet, neznáme jeho rozsah ani netušíme, kdy přesně hrad zanikl. Nejpravděpodobnější dobou jeho zániku bude již 14. století. V roce 1316 figurují jako držitelé příborsko-hukvaldského léna olomoučtí kanovníci Dětrich a Jindřich z Fulštejna, jež se psali po Hukvaldech. Na další listině z roku 1327 se již setkáváme s Hukvaldami jako se sídlem nové vrchnosti, nikoli s Příborem. V posledních dějinách města z roku 2002 připouštějí jeho autoři existenci hückeswagenovského zodolněného sídla a hovoří o *nejspíš dřevěném hrádku*. „Dřevěném“ zřejmě proto,

neboť zevrubný archeologický výzkum v blízkosti kostela dosud nepotvrdil existenci kamenných základů odpovídajících uvažované stavbě. Zda se ale jednalo o „hrad“, či o „hrádek“, je v tomto stádiu zkoumání zcela bezpředmětné. Vzpomínám si však, že ještě před třiceti lety byl i Šostýn pokládán za pouhý hrádek či dokonce tvrz, dokud pečlivý archeologický výzkum v letech 1987-88 neodkryl jeho skutečný rozsah. Tehdy se k podivení mnohých zjistilo, že Šostýn svou velikostí zcela odpovídal běžnému středověkému manskému hradu.